

INKOO VÄSTANKVARN

Maastoinventointi 16.4.2008

Inventointikertomus 5.8.2010

Laatija:

Museovirasto

Arkeologian osasto, Muinaisjäännösten hoitoyksikkö

Päivi Maaranen 5.8.2010

Sisälllys:

1. Maastoinventoinnin tausta
2. Alueen kuvaus
3. Maastoinventoinnin toteuttamistapa
4. Maastoinventoinnin tulokset
5. Yhteenveto
6. Kirjallisuus

Liitteet:

- Liite 1. Sijaintikartta
- Liite 2. Valokuvat

1. Maastoinventoinnin tausta

Maastoinventointi tehtiin osana maisemanhoitajakoulutuksen jatkokurssia, jonka järjesti silloinen Yrkeshögskolan Sydväst työvoimapolitiittisena koulutuksena vuonna 2008. Kurssin vetäjänä toimi Peik Grönholm. Koulutusta olivat edeltäneet saman oppilaitoksen järjestämät maisemanhoidon peruskurssit kahtena aiempaa vuotena.

Kurssin tavoitteena oli maisemanhoidon perusteiden kertaamisen lisäksi perehdyttää kurssilaiset maisemasuunnittelun perusteisiin, kulttuuriperintökohteisiin sekä erityiskohteiden hoidon suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tämän vuoksi yhtenä koulutusteemana oli maiseman kehittymisen ymmärtäminen ja ihmistoiminnan synnyttämien merkkien etsiminen ja tunnistaminen maisemakokonaisuudessa.

Päivi Maaranen Museovirastosta piti jatkokurssilla opetuspäivän 10.4.2008 (0,5 päivää), missä käsiteltiin luennolla maataloushistoriaa maisemassa, rakennuksia maisemassa ja vanhojen karttojen käyttöä maiseman historiaa selvitellessä. Kurssilaiset työskentelivät itsenäisesti ryhmissä samana päivänä 0,5 päivää maastossa erilaisia ihmistoiminnan merkkejä etsien. 16.4.2008 kurssilaisten havaitsemat kohteet tarkistettiin maastossa Päivi Maarasen johdolla (1pv opetusta).

2. Alueen kuvaus

Västankvarnin seutu (kartta 1) sijaitsee Inkoossa ja osa alueesta on nykyisen Ammattikorkeakoulu Novian koetilaa. Koetila toimii opetusmaatilana ja Luonnonalojen instituutin koe- ja kehitysyksikkönä. Vuodesta 2003 tila on toiminut itsenäisenä koeasemana. Västankvarn Gårdin nykyinen omistaja on Helsingin yliopiston Nylands Nation eli Uudenmaan osakunta.

Västankvarnin seudun kylien emäkylä on ilmeisesti Bollstad. Västankvarnin tila mainitaan historiallisissa lähteissä 1540. Lisäksi samaan aikaan lähteissä mainitaan Gårdsböle (vanha nimi Gudlögsböle) ja Näs (Vistanäs vanhalta nimeltään). Alueelta on ilmeisesti tehty tilalahjoitus keskiajalla myös kirkolle (Lamboas). Vuonna 1640 alueelta tunnetaan Västankvarnin lisäksi tilat Skallas, Skräddars sekä Bengts Gårdsbölestä, ja Kryckels sekä Gruvas Näsistä. 1600-luvulla alueen tiloista osa autioituu, peltoala pienenee ja karjanhoito lisääntyy. 1700-luvulla peltoalakin alkaa taas kasvaa. Esimerkiksi vuonna 1760 peltopinta-ala on 26 ha ja niitypinta-ala 140 ha. Kartano syntyy vuonna 1840, jolloin eversti Linder ostaa Västankvarnin ja lisää siihen myöhemmin tilat Skallas, Bengts ja Skräddars Gårdsbölestä. (Brenner 1935.)

Kartta 1. Inventoitu alue merkittynä katkoviivalla.

1800-luvun taitteessa alueella on vielä ollut järvi, Näs-Träsk, johon vesi on virrannut Linkulla-Träsk –nimisestä järvestä (kartta 2). Näs-Träskin rannalla sijaitsee Näsbyn kylä, lisäksi järven eteläpuolella on sijainnut Gårdsbölen kylä. Kumpikin järvi on sittemmin kuivattu ja otettu viljelyskäyttöön. Paikallistiedon mukaan järvi olisi ollut vielä 1900-luvun alussa olemassa. Näs-Träskiin etelään laskevan joen varrella on ollut mylly, josta on vielä jäänteitä nähtävissä. Kvästankvarn Gårdin päärakennuksen lähellä kosteikossa.

Ensimmäiset kuivatusyritykset alueen järviin tehtiin vuonna 1860. Sittemmin järviä kuivattiin vielä 1919-1920 ja 1933. Alueen soiden kuivattaminen alkoi tehokkaalla ojittamisella vuosina 1899-1903 ja 1929-1930. Peltoala alueella lisääntyi voimakkaasti 1895-1935 välisenä aikana. (Blomqvist 1935.)

Alueella on säilynyt maanviljelyksen takia avoimena ja talojen liepeillä on runsaasti maanviljelystoiminnan tuottamia merkkejä maastossa. Nämä ovat helposti havaittavissa keväisin sekä syksyisin kasvillisuuden ollessa matalaa ja kesäisin myös laidunnetuilla alueilla.

Kartta 2. Kuninkaan kartasto, yhdistelmäkartta karttasivuista 12 ja 20 (Saulo & Kepsu 1989).

3. Maastoinventoinnin toteuttamistapa

Kurssilaiset jaettiin neljään ryhmään ja heille osoitettiin kartalta oma tutkimusalue (alueet 1-4), jolla kukin ryhmä liikkui itsenäisesti. Ryhmät keskittyivät havainnoimaan seuraavia asioita:

- mitä rakennuksia alueella on ja missä käytössä ne ovat
- mitä maatalouden maisemaan tuottamien jäänteitä (kivikasat, aidat, kuopat, rakennuksen perustat jne.) metsien ja peltojen reunoilla sekä niiden keskellä on.

Kukin ryhmä merkitsi havainnot karttaan muistiin ja yritti miettiä niille selitystä .

Maastotyön toisena päivänä ryhmät esittelivät toisilleen omalla alueellaan ne rakennukset ja maatalouden maisemaan jättämät merkit, joita oli havainnut. Päivi Maaranen oli mukana tulkitsemassa ja arvioimassa ryhmien tekemiä havaintoja ja hänen vastuullaan oli myös tiedon raportointi. Havainnointivaiheessa kohteille otettiin GPS-laitteella koordinaatit ja kohteita dokumentoitiin kirjallisesti sekä valokuvaamalla. Dokumentointia haittasi sen yhdistäminen opetustilanteeseen, minkä vuoksi aikaa oli rajallisesti tiedon tallettamiseen.

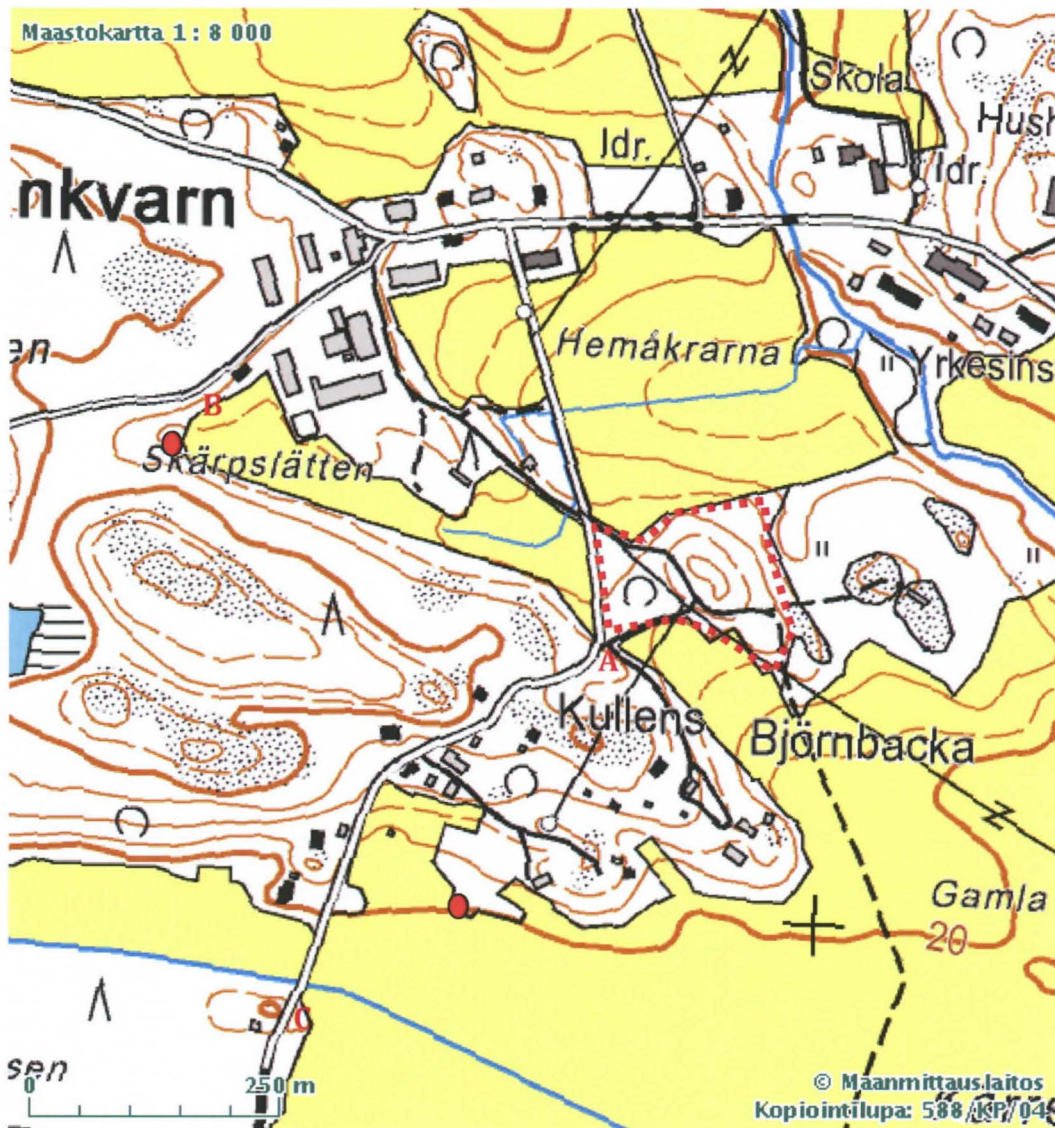
4. Maastoinventoinnin tulokset

Maastotyön yhteydessä löydettiin useita kivikasoja, rakennuksen perustoja ja karjan juomahuollon turvaamiseen tehtyjä vesipaikkoja. Lisäksi löydettiin peltoterasseja, käytöstä jääneitä peltotilkkuja sekä karjakujanne. Havainnot on merkitty karttaotteisiin (kartat 3-6) lyhyine kuvaustietoineen.

Pohjakarttana on käytetty maanmittauslaitoksen sähköistä kartta ammattilaisen karttapaikasta. Kohteet on merkitty karttaan kirjansymbolilla ja selitys on kirjattu erikseen kartan jälkeen tekstiksi mahdollisine koordinaattitietoineen.

Kaikki maastohavainnot ei kirjattu kartoille, koska maastossa oli havaittavissa niin paljon erikäisen ja pitkäaikaisen ihmistoiminnan tuloksia. Sen sijaan valikoitiin edustavimpia kohteita valottamaan alueella havaittavissa olevan agraariin kulttuuriin liittyvän kulttuuriperinnön kirjoa.

Monet maastohavainnot kuten vesipaikat ja karjakujanne kertovat laiduntamisen ja karjanhoidon merkityksestä alueella. Vanhat pellot ovat ilmeisesti olleet melko pienialaisia ja sijoittuneet kumpareille ja kumpareiden rinteille. Ennen suomaan ja järvien kuivatusta viljely on ajoittain ollut melko huonotuottoista, mistä kertovat mm. tilojen autioituminen ja karjanhoidon merkityksen kasvu mm. 1600-luvun aikana.

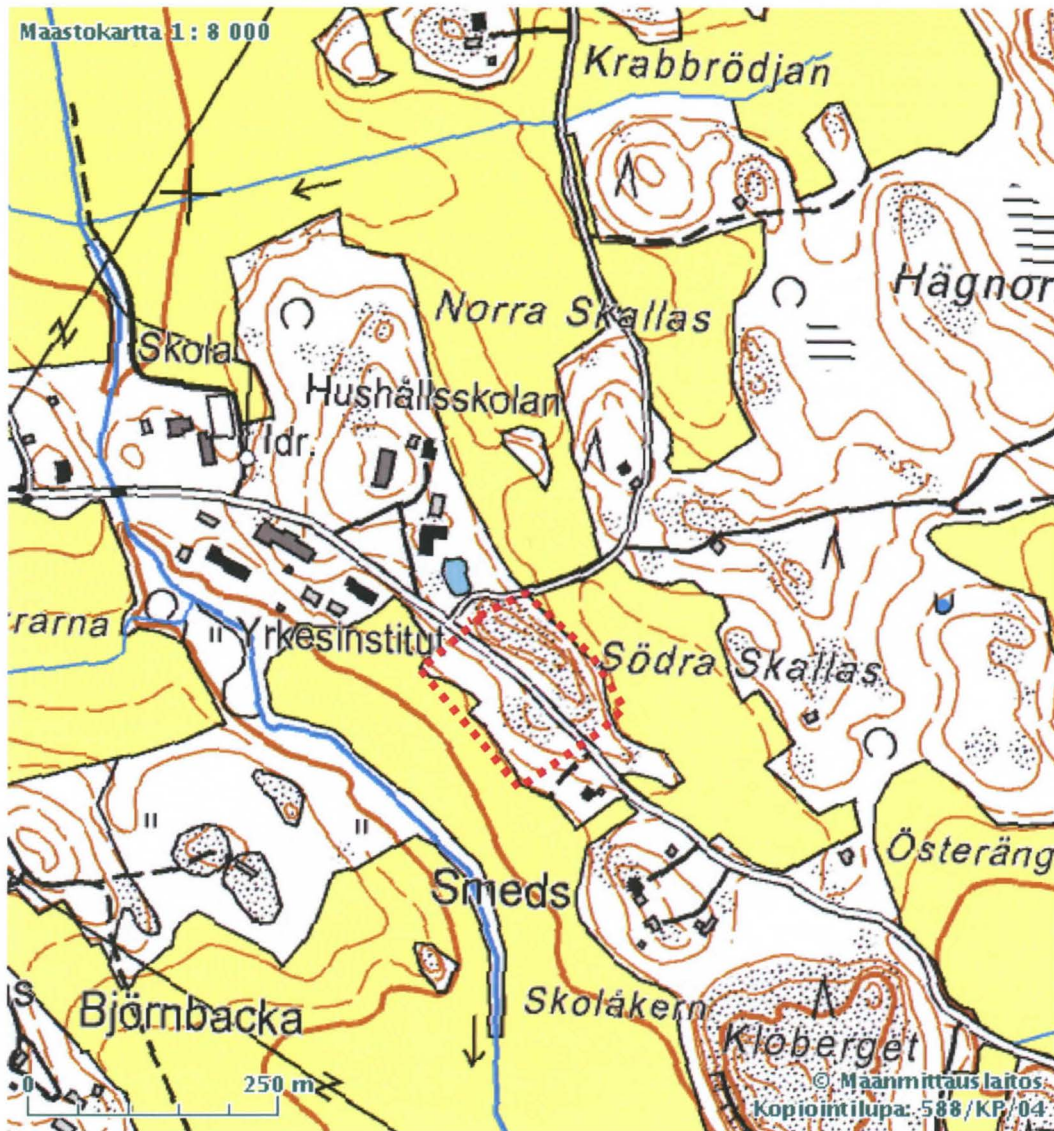
Kartta 3. Inventointialue 1.

Inventointialue sijoittuu Västankvarnin lounaisosaan. Tällä alueella maastossa havaittiin mm:

- vesipaikka A: 6666335/3326782 ykj
- rakennuksenperustus B: 6666094/3326521 ykj
- torpanpaikka (uuninpohja) C: 6666574/3326329 ykj

Tutkimattomaksi jäänyt pisteiviivalla ympäröity alue näytti kauempaa havainnoiden sisältävän kivikasoja ja kivirivistöjä, joiden tarkempi tarkastaminen on perusteltua (kuva 1).

Alueella on tiedon mukaan myös muita vesipisteitä, jotka on karttaan merkitty pisteillä.

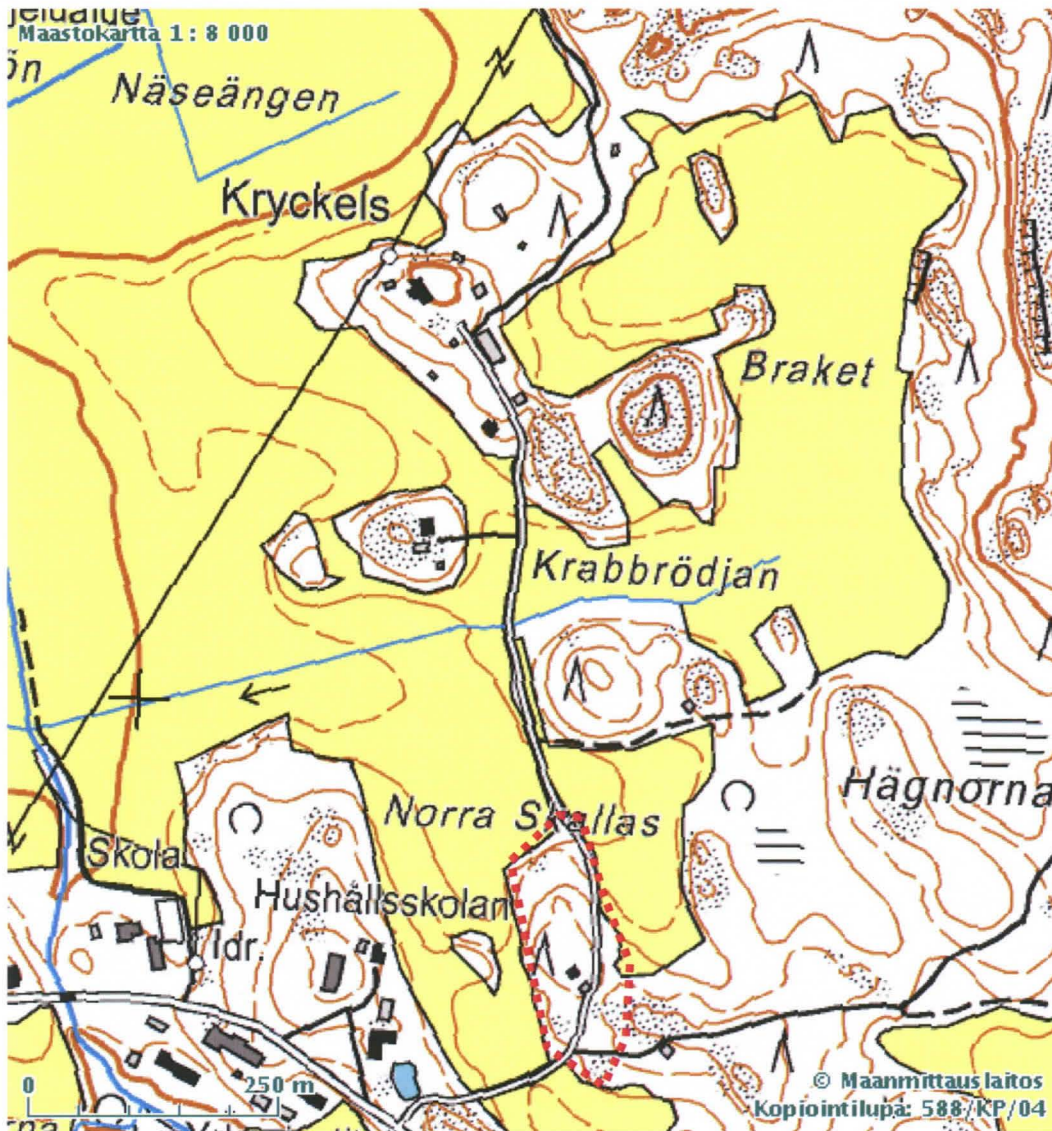

Kartta 4. Inventointialue 2.

Alue sijoittuu Västankvarnin kaakkoisosaan ja pisteviivalla merkityllä alueella havaittiin suuri määrä erilaisia jäänteitä, mm:

- rakenuksen perusta, 6666526/3327391 ykj
- rinnepeltoala, 6666565/3327232 ykj (kuva 3)
- kuonaa ja hiiltä, 6666502/3327391 ykj
- rakennuksenperusta, 6666563/3327406 ykj

Alueella on runsaasti myös muita ihmisen toiminnan tuottamia merkkejä, mm. rökkiöitä ja kiveyksiä. Paikallistiedon mukaan alueella on ollut joskus paja, mihin paikannimi Smeds ja kuonakin viittavat. Gårdsböle näyttää sijoittuvan Södra Skallasin seudulle (kuva 2) Kuninkaan kartastossa.

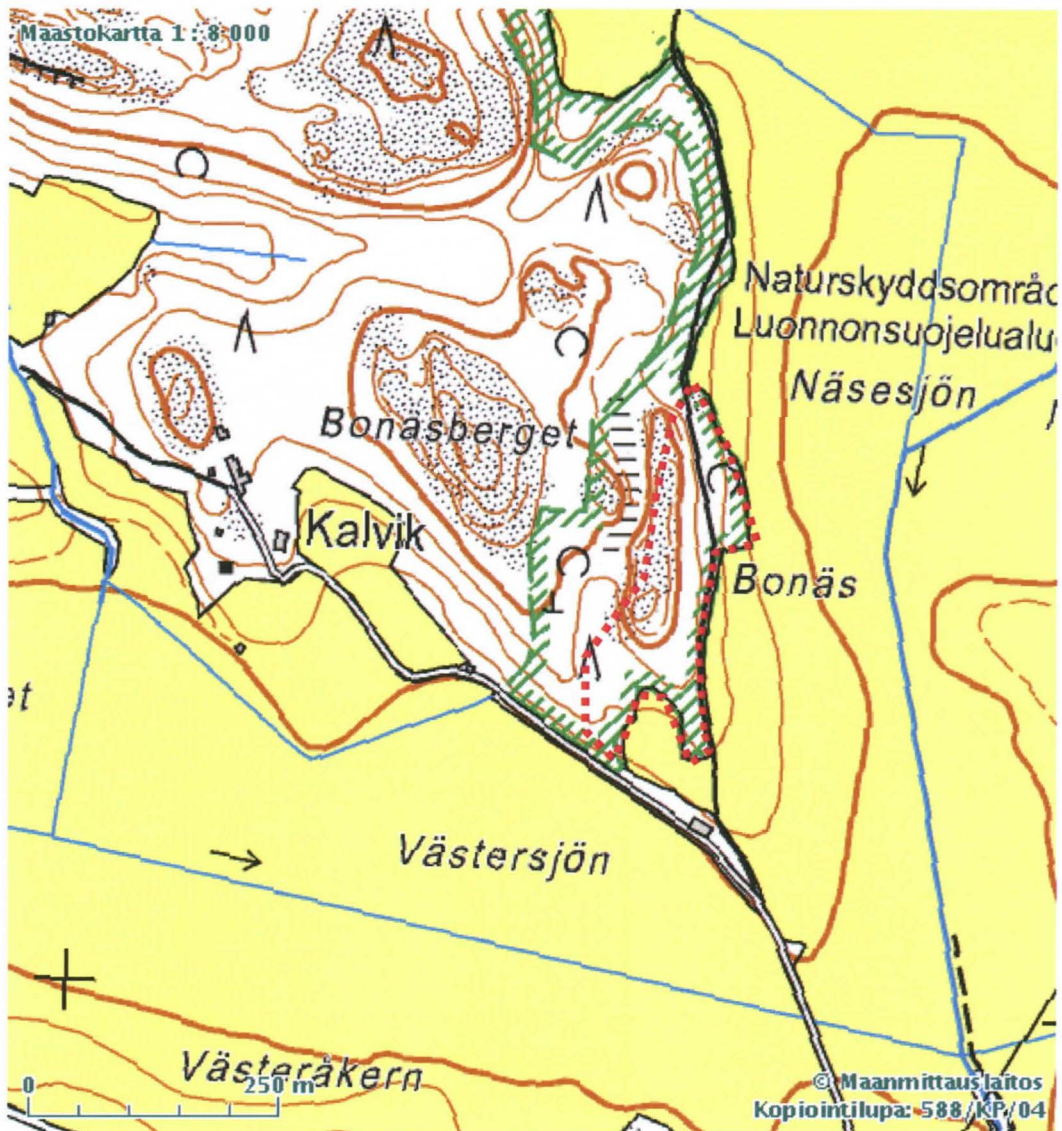

Kartta 5. Inventointialue 3.

Alue sijoittuu Västankvarnin itä- ja koillisosaan. Norra Skallaksen ympäristössä on vanhoja pieniä peltotilkkuja kivivaihteeseen ja -kasoineen. Pisteviivalla erotettu alue on kiinnostavan ja edustavan näköinen:

- torpan paikka, 6666899/3327450 ykj
- pelto, 6666717/3327454 ykj
- pelto ja kivivalli, 6666851/3327422 ykj (kuva 5)
- rökkiöitä (laidun), 6666729/3327498 ykj (kuva 6)
- vanha saunan paikka, 6667468/3327207 ykj

Alueella on runsaasti erilaisia viljelyksen ja laidunnuksen tuottamia merkkejä erityisesti Norra Skallaksen alueella. Skallas ja Kryckels ovat alueen vanhoja tiloja.

Kartta 6. Inventointialue 4.

Alue sijoittuu Västankvarnin pohjoisosaan luonnonsuojelualueelle. Alueella on havaittavissa runsaasti erilaisia ja kiinnostavia merkkejä pisteiviioitetulla alueella kuten esimerkiksi:

- karjakujanne, 6667408/3326653 ykj (kuvat 7-8)
- rakennuksen perustus, 6667790/3326669 ykj
- nelisivuisia pieniä pelto- tai hyötämisalvoja, 6667468/3326665 ykj
- erillinen peltotilkku, 6667546/3326702 ykj

Havaintojen pohjalta alue on kiinnostava ja ansaitsee lisätutkimusta. Alueella on runsaasti myös muita viljelysmerkkejä kuten rökkiötä, oja, penkereitä ja vallimaisia maan- ja kivensekaisia muodostelmia.

5. Yhteenveto

Esivalmisteluun, maastoinventointiin ja raportointiin käytettävissä olleen ajan rajallisuuden vuoksi koko aluetta ei ehditty inventoida eikä raportti ole täydellinen kuvauksiltaan. Raportin tavoitteena on kuitenkin tuoda esiin alueen kiinnostavuus maataloushistoriallisesta näkökulmasta sekä erilaisten ihmistoiminnan merkkien runsaus alueella. Koska vakiintunut maankäyttö jatkuu alueella edelleen eikä rakentamiselle ole painetta, säilyvät kohteet maastossa toistaiseksi samalla tavalla kuin maastoinventoinnin hetkeen saakka.

Aineistosta on erotettu raportin laatimisen yhteydessä muinaisjäännösrekisteriin kolme kohdetta. Västankvarn Bonäs (muinaisjäännösrekisterin numero 1000016619) muodostaa kokonaisuuden karjakujanteineen, röykkiöineen ja peltotilkkuineen. Gårdsböle (Gudlögsböle) (muinaisjäännösrekisterin numero 1000016621) koostuu Södra Skallasin ja Norra Skallasin muodostamasta vanhan kylänpaikan aluekokonaisuudesta rakennus- ja viljelysjäänteineen. Norra Skallas (tunnus 13043) on viety muinaisjäännösrekisteriin Gårdsbölen alakohteena.

Laajemmin Västankvarnin alueella on varmasti muitakin erillisiä muinaisjäännöskokonaisuuksia, mutta kohteet vaativat lisätarkastuksesta muinaisjäännökseksi määrittelyä varten. Erityisen kiinnostavalta vaikuttaa peltojen keskellä oleva, tarkastamatta jäänyt kumpare inventointialueella 1.

Helsingissä 5.8.2010

Päivi Maaranen

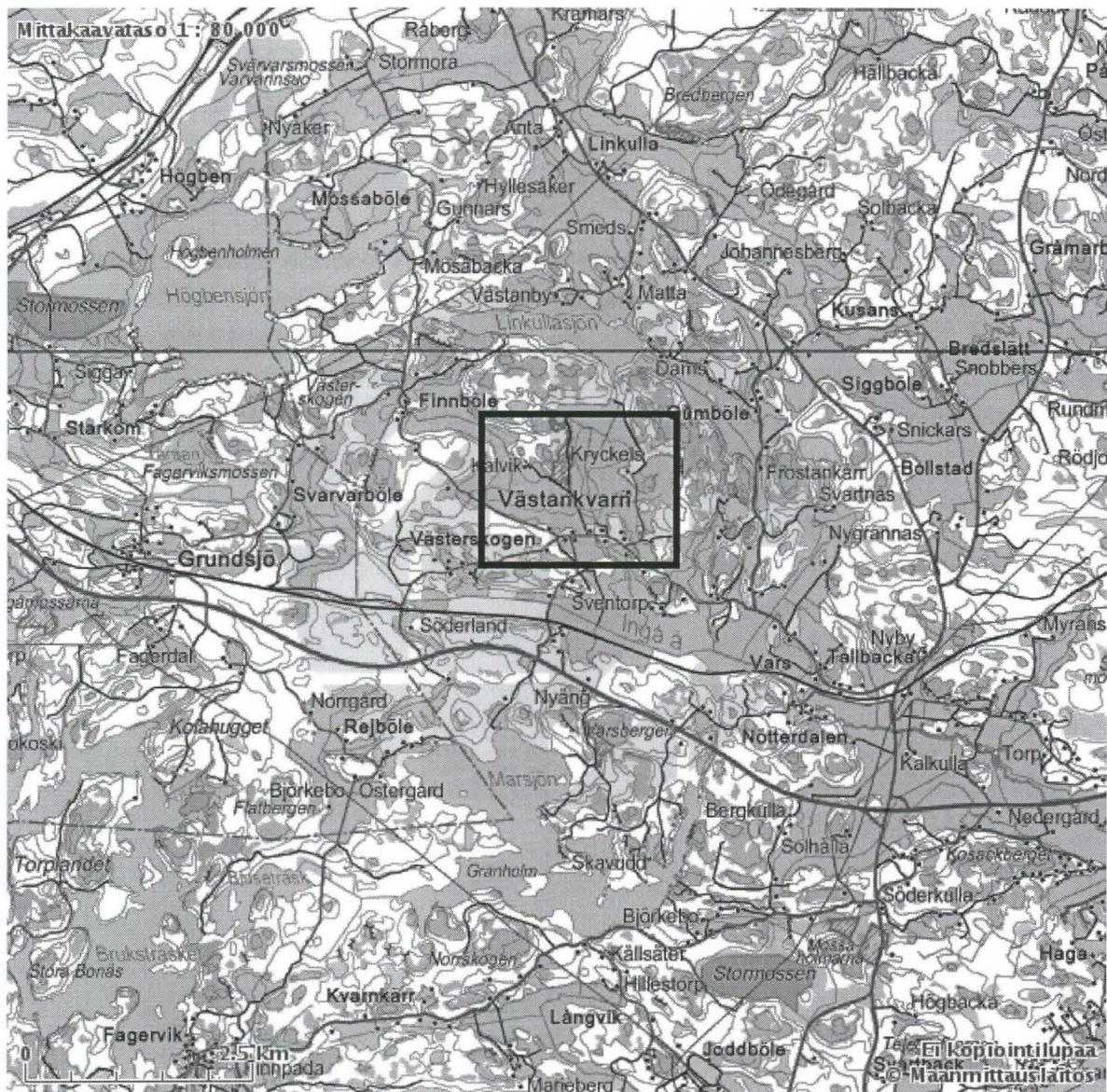
Kirjallisuus:

Alanen, T. & Kepsu, Saulo. 1989. Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. *Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia* 505.

Blomqvist, E. 1935. Jordbruket och det ekonomiska utbytet av lantbruksdriften. Julkaisussa *Västankvarn. Skolor och egendom 1895-1935*, s. 33-53.

Brenner, A. 1935. Från äldre tider. Julkaisussa *Västankvarn. Skolor och egendom 1895-1935*, s. 26-32.

Liite 1. Sijaintikartta

Pohjakartta: Maanmittauslaitos/Kansalaisen karttapaikka

Liite 2. Valokuvat

Kuva 1. Inventointialue 1. Tarkistamatta jäänyt alue. Kuva lännestä.

Kuva 2. Inventointialue 2. Gårdsbölen kylänpaikkaa Södra Skallasissa. Kuvattu länsiluoteesta.

Kuva 3. Inventointialue 2. Vanha peltoala Södra Skallasissa. Kuvattu itäkaakosta.

Kuva 4. Inventointialue 3. Yleiskuva Norra Skallasin mäestä. Kuvattu lounaasta.

Kuva 5. Inventointialue 3. Norra Skallasin peltoalue, jota reunustaa kivivalli.
Kuvattu eteläkaakosta.

Kuva 6. Inventointialue 3. Norra Skallasin niittyä ja röykkiöitä. Kuvattu pohjoisesta.

Kuva 7. Inventointialue 4. Karjakujanne. Kuvattu lännestä.

Kuva 8. Inventointialue 4. Karjakujanne. Kuvattu idästä.